

## Становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України

*Яровой Тихон, Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Статтю присвячено дослідженню процесу становлення законодавчого регулювання лобізму в США. Розглянуто основні етапи виникнення та реформування відповідного регуляторного законодавства.

Автор акцентує увагу на особливостях формування законодавчого регулювання лобізму в США, обумовлених специфікою державотворчих та економічних процесів у цій країні, що мали місце протягом XIX – XX століть. Нормативно-правове регулювання лобістської діяльності в США формувалося поетапно. В якості перших елементів такого регулювання можна розглядати антимонопольну та антитрестову боротьбу держави в кінці XIX століття.

Наступним етапом стали «новий курс» Ф. Рузвельта, покликаний вивести економіку держави з великої депресії навіть всупереч інтересам великих корпорацій, та зусилля, спрямовані на протидію ідеологічному і політичному впливу з боку комуністичного і націонал-соціалістичного режимів СРСР та Німеччини відповідно.

Друга половина XX століття стала етапом більш зрілого, сучасного регулювання лобістської діяльності. Найбільш суттєві зміни були внесені Законом «Про розкриття лобістської діяльності» від 1995 року. Однак, з огляду на специфіку правової системи США, ряд прецедентів кінця XIX та початку XX століття залишаються чинними протягом всього періоду еволюції правового регулювання лобізму.

Незважаючи на колосальний досвід регулювання лобістської діяльності, навіть в США наразі не вирішено проблему розмежування лобізму і корупції, що обумовлює актуальність подальших наукових пошуків у цій сфері.

У статті також здійснено спробу розгляду перспектив апроксимації відповідного досвіду для використання в рамках подальшого нормативного врегулювання лобізму в Україні.

**Ключові слова:** лобізм; лобіювання; лобістська діяльність; Сполучені Штати Америки; конгресмен; нормативно-правове регулювання; представництво інтересів

## The emergence of legislative regulation of lobbying in the United States as an example for Ukraine

*Yarvoi Tykhon, Interregional Academy of Personnel Management*

The article is devoted to the study of the process of formation of legislative regulation of lobbying in the United States. The main stages of the emergence and reform of the relevant regulatory legislation are considered.

The author focuses on the peculiarities of the formation of legislative regulation of lobbying in the United States, due to the specifics of the state and economic processes in this country that took place during the XIX – XX centuries. Regulatory regulation of lobbying in the United States was formed in stages. The antimonopoly and antitrust struggle of the state at the end of the 19th century can be considered as the first elements of such regulation.

The next stage was the «new course» of F. Roosevelt, designed to bring the state's economy out of the great depression, even against the interests of large corporations and efforts to counter the ideological and political influence of the communist and national socialist regimes of the USSR and Germany, respectively.

The second half of the twentieth century became the stage of a more mature, modern regulation of lobbying. The most significant changes were made by the Law «On the disclosure of lobbying activities» of 1995. However, taking into account the specifics of the US legal system, a number of precedents of the late XIX and early XX centuries remain in force throughout the entire evolution of legal regulation of lobbyism.

Despite the enormous experience of regulating lobbying, even in the United States, the problem of distinguishing lobbying and corruption has not yet been resolved, which makes further scientific research in this area relevant.

The article also attempted to consider the prospects of approximation of relevant experience for use in the framework of further regulatory regulation of lobbyism in Ukraine.

**Keywords:** lobbyism; lobbying; lobbying activities; United States Congressman; Regulatory; representation of interests

## Становление законодательного регулирования лоббизма в США как пример для Украины

*Яровой Тихон, Межрегиональная Академия управления персоналом*

Статья посвящена исследованию процесса становления законодательного регулирования лоббизма в США. Рассмотрены основные этапы возникновения и реформирования соответствующего регуляторного законодательства.

Автор акцентирует внимание на особенностях формирования законодательного регулирования лоббизма в США, обусловленных спецификой государственных и экономических процессов в этой стране, имевших место в течение XIX – XX веков. Нормативно-правовое регулирование лоббистской деятельности в США формировалось поэтапно. В качестве первых элементов такого регулирования можно рассматривать антимонопольную и антитрестовую борьбу государства в конце XIX века.

Следующим этапом стали «новый курс» Ф. Рузвельта, призванный вывести экономику государства из великой депрессии даже вопреки интересам крупных корпораций, и усилия, направленные на противодействие идеологическому и политическому влиянию со стороны коммунистического и национал-социалистического режима СССР и Германии соответственно.

Вторая половина XX века стала этапом более зрелого, современного регулирования лоббистской деятельности. Наиболее существенные изменения были внесены Законом «О раскрытии лоббистской деятельности» от 1995 года. Однако, учитывая специфику правовой системы США, ряд прецедентов конца XIX и начала XX века остаются в силе в течение всего периода эволюции правового регулирования лоббизма.

Несмотря на колоссальный опыт регулирования лоббистской деятельности, даже в США пока не решена проблема разграничения лоббизма и коррупции, что обуславливает актуальность дальнейших научных поисков в этой сфере.

В статье также предпринята попытка рассмотрения перспектив аппроксимации соответствующего опыта для использования в рамках дальнейшего нормативного урегулирования лоббизма в Украине.

*Ключевые слова:* лоббизм; лоббирование; лоббистская деятельность; Соединенные Штаты Америки; конгрессмен; нормативно-правовое регулирование; представительство интересов

### Обґрунтування обраної теми дослідження

**П**ошук оптимальної моделі правового регулювання лобізму в Україні вимагає, в першу чергу, зосередження зусиль науковців на аналізі існуючих в найбільш розвинених країнах світу моделей. Вкрай цінним в даному контексті видається досвід Сполучених Штатів Америки (надалі – США), де спроби налагодити правове регулювання лобізму беруть свій початок з кінця XIX століття. Наразі США є країною, чия система регулювання лобістської діяльності є однією з найдосконаліших, прозорих та найбільш збалансованих. Все це обумовлює потребу дослідження досвіду формування нормативно-правового регулювання інституту лобізму в США та можливих шляхів апроксимації цього досвіду в українських реаліях сьогодення.

**Метою статті** є дослідження процесу становлення в США сучасної моделі правового регулювання лобізму.

### Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Дослідженню лобізму в інших країнах, зокрема і в Сполучених Штатах Америки, присвячували свою увагу ряд вітчизняних та зарубіжних вчених. Підґрунтям для даного дослідження стали окремі ідеї, напрацювання А. Байкова, А. Бентлі, О. Войнич, О. Гросфельд, О. Дягілева, М. Жукова, Є. Заславської, А. Євгенієвої, М. Лендьєла, Р. Мацкевича, В. Нестеровича, А. Онупрієнко, О. Порфирович, В. Сумської, Є. Тихомирової, В. Федоренка та інших дослідників. Окрему увагу присвячено специфіці становлення цивілізованого лобізму в США в нерозривному взаємозв'язку з державотворчими процесами в цій країні.

### Основний зміст дослідження

Наразі США часто називають країною «класичного лобізму». Законодавче регулювання лобізму в США має глибоке коріння, воно виникло не як результат одномоментного політичного рішення, а формувалося

поступово, під впливом ряду об'єктивних факторів. Американська практика розвивалася шляхом введення заборон конкретних форм незаконної діяльності груп інтересів, причому майже кожен із кроків законодавця був відповіддю на черговий корупційний скандал, який розкривав той чи інший пласт тіншових відносин держави і бізнесу (серія гучних політичних скандалів 2000-х років підтверджує тіншову сферу відносин влади і підприємництва; прикладами є справа лобіста Д. Абромовфа про зв'язки зі співробітниками першої адміністрації Дж. Буша-мол., відставка сенатора Р. Нея із Огайо в контексті звинувачень в неетичному лобізмі та корупції тощо) [1].

Явище лобізму отримало особливу практичну значимість із початком активного економічного зростання в США в другій половині XIX століття. У цей історичний період відносини між владою і бізнесом часто (як, до речі, і в сучасній Україні) будувалися «поверх писаних правил», в обхід федерального законодавства, законів окремих штатів і антикорупційного законодавства. В епоху так званого «дикого капіталізму» в США підприємства досить часто укладали угоди, які суперечили правилам конкуренції та бізнес-етики, а часом і зовсім йшли на економічні злочини в гонитві за отриманням максимального прибутку [2]. У відповідь органи державної влади вживали заходів, які подекуди доходили до рівня втручання у внутрішні справи компаній. Антитрестове законодавство мало прецедентний характер, його формування супроводжувались тривалими судовими позовами, результат яких залежав від волі обох сторін, причому не без участі лобістів.

Згодом яскравим прикладом протистояння держави і бізнесу можна вважати опір зацікавлених груп політиці «нового курсу», що проводилася Ф. Рузвельтом із метою виведення економіки з кризи. Зокрема, в червні 1934 року Ф. Рузвельт ініціював внесення змін до закону «Про холдингові енергетичні компанії», ключовою метою яких було вивести енергетичну галузь з рук монополістів, примусово розділивши великі енергетичні компанії на ряд дрібніших. Ця ініціатива очікувано викликала запеклий опір з боку ре-

спубліканців і представників енергетичних компаній. До Конгресу були направлені сотні листів і телеграм з проханнями відхилити законопроект. У зв'язку з цим було сформовано спеціальний комітет з розслідування лобістської діяльності, очолюваний демократом від штату Алабама Х. Блеком (він же в 1935 році вніс до Конгресу проект закону про регулювання лобізму, який, щоправда, так і не був прийнятий). В результаті парламентських розслідувань вдалося внести зміни до закону «Про холдингові енергетичні компанії». Крім ключових пропозицій Президента США, до закону увійшли положення, що вимагають реєстрації лобістів енергетичних компаній, які згодом знайшли своє відображення і в інших розділах промислового законодавства, заклавши тим самим основи для прийнятого після Другої світової війни спеціального закону [3]. Таким чином, відокремлення лобізму як окремого інституту взаємовідносин влади і підприємництва мало свою історію, і прийняття відповідного закону базувалося на попередніх актах, що закладали підвалини регулювання лобістської діяльності бодай фрагментарно чи опосередковано.

В якості основи правового регулювання будь-якої організованої діяльності громадян США можна розглядати прийняту в 1789 році першу поправку до Конституції, яка гарантує право громадян на свободу слова, зібрань, право звертатися до офіційних органів зі скаргами. Її текст наступний: «Конгрес не повинен видавати жодного закону, що відноситься до встановлення релігії або забороняє вільне її проповідання, або обмежує свободу слова чи друку або право народу мирно збиратися і звертатися до уряду з петиціями про задоволення скарг» [4]. Однак перший крок до спеціального правового регулювання діяльності зацікавлених груп був зроблений аж в 1876 році, коли Палата Представників Конгресу США прийняла спеціальну резолюцію, що вимагала реєстрації лобістів у клерка палати. Резолюція свідчила: «Всі особи і корпорації, які наймають радників або агентів з метою представляти їх інтереси в зв'язку з будь-яким актом, що в будь-який час розглядається даною палатою або будь-яким її комітетом, повинні на-

зивати клерку палати прізвище і вказувати повноваження такого радника або агента; і жодна особа, прізвище та повноваження якої не було повідомлено таким чином, не може з'являтися в якості радника або агента в жодному комітеті цієї палати» [5]. Таким чином, прийняття резолюції стало реакцією Палати Представників на лобістський тиск та одночасно, спробою цей тиск систематизувати.

Варто зазначити, що процес становлення правового регулювання діяльності груп інтересів проходив не лише на федеральному рівні. В окремих штатах також вживалися заходи з регулювання представництва інтересів у процесі прийняття рішень у сфері законотворчості, при цьому статус лобістської діяльності визначався по-різному. Більшість американських штатів обрали шлях встановлення принципу відкритості діяльності лобістів. Так, в 1890 році Массачусетс прийняв закон, що вимагає від лобістів реєстрації та розкриття своїх витрат [6] (саме така форма контролю і обліку лобістської діяльності в подальшому буде прийнята й на федеральному рівні). Але були і такі штати, в яких вплив на процес прийняття нормативних актів було оголошено поза законом (зокрема Джорджія, Луїзіана, Теннесі і Техас) [6]. Так, наприклад, Генеральна асамблея Джорджії дала наступне визначення лобізму: «Будь-яке особисте клопотання, адресоване члену Генеральної асамблеї з проханням сприяти або перешкоджати, пропозицією голосувати за або проти будь-якого закону від особи, яка переслідує приватний або корпоративний інтерес щодо закону». Такі дії передбачали покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 1 до 5 років [7]. Отже, лобізм в зазначених штатах прирівнювався до кримінальних злочинів.

Важливим етапом для регуляторного лобістського законодавства Сполучених Штатів став 1938 рік, коли було прийнято закон про реєстрацію іноземних агентів (ФАРА) [8], який зобов'язав представників зовнішньополітичного лобі реєструватися і звітувати щодо своєї професійної діяльності. Закон поширювався на випадки, коли одна зі сторін вела діяльність від імені іноземного уряду, зарубіжної політичної партії, незалежного суб'єкта чи іншого іноземного принципала,

що займається лобізмом або представляє інтереси цього іноземного клієнта [9]. Варто зауважити, що спочатку зазначений закон був прийнятий з метою протидії комуністичній і нацистській пропаганді, і лише в 1966 році до нього внесли поправки, які змінили акцент на економічну і політичну діяльність іноземних груп інтересів.

Закон 1938 року регулює діяльність іноземного лобі досі. З огляду на політичну вагу США в системі міжнародних відносин, іноземне лобі в штатах зберігає свій величезний вплив. Так, наприклад, питання про незалежність Косово тривалий час відкладалося через протидію сербського лобі в Конгресі США. Через лобістські канали ведеться інформаційна боротьба при регіональних міжнародних конфліктах – переможці формують образ агресора і жертви [10]. Наразі понад 135 держав мають своїх представників, орієнтованих на здійснення впливу при прийнятті рішень владними органами Сполучених Штатів. При цьому лобісти окремих країн мають незрівнянно більші можливості, порівняно з конкурентами. До таких можна віднести представників Ізраїлю, КНР, Японії.

У 1946 році Конгрес прийняв перший у світі федеральний закон «Про регулювання лобізму», відповідно до якого всі особи, що займаються лобістською діяльністю, були зобов'язані офіційно заявити про себе і пройти реєстрацію в нижній палаті Парламенту [11]. У 1954 році конституційність цього закону була визнана (підтверджена) Верховним Судом США. Закон був орієнтований на відділення лобізму від корупції в результаті того, що інформація про осіб, які займаються просуванням інтересів, про їхніх клієнтів і винагороди, а також про суми, виділені на витрати для досягнення лобістських цілей, ставала надбанням громадськості. Однак, закон 1946 року регулював діяльність лобістів виключно в органах законодавчої влади і не мав чіткого переліку обмежень як для самих лобістів, так і для державних службовців або колишніх чиновників. І, незважаючи на те, що він передбачав заборону давати хабарі і здійснювати прямий підкуп депутатів і сенаторів, докладного термінологічного, понятійного апарату в законі не було, так як і

не було чіткого розмежування понять «хабар» і «подарунок» [12].

Ці та інші прогалини був покликаний врегулювати прийнятий в 1995 році (на зміну закону 1946 року) і нині чинний закон «Про розкриття лобістської діяльності» [13]. Перше, що заслуговує на увагу і в цілому необхідне для запозичення вітчизняними розробниками законопроектів, – це розгорнутий понятійний апарат. Всього закон передбачає шістнадцять термінів. З огляду на те, що зазначений нормативний акт регулює діяльність лобістів як у законодавчих, так і у виконавчих органах влади, вводяться поняття «охоплена посадова особа законодавчих органів влади» і «охоплена посадова особа виконавчих органів влади», які розкриваються закритим переліком суб'єктів, що відносяться до таких (від Президента і Віце-президента до керівників внутрішньовідомчих структурних одиниць, їх помічників, радників, а також посадових осіб і службовців, які обіймають посади конфіденційного характеру). У практичному плані це означає, що взаємодія саме з цими представниками владних структур вважається лобістською діяльністю [13, part 2];

«Клієнтом» іменується будь-яка фізична або юридична особа, яка працює або наймає (за грошову або іншу винагороду) іншу фізичну особу, яка буде займатися лобістською діяльністю від імені даного клієнта. При цьому важливо, що фізична або юридична особа, штатні співробітники якої діють від її імені, є одночасно і клієнтом, і роботодавцем таких співробітників. Тобто по суті мова йде про те, що лобістами можуть виступати не лише найняті особи, а й штатні службовці клієнта, тобто передбачається існування «зовнішніх» і «внутрішніх» лобістів; Ключовим терміном в означеному законі є визначення «лобістської діяльності» – лобістські контакти і зусилля на підтримку таких контактів, включаючи підготовку і планування цієї діяльності, дослідження та іншу допоміжну роботу, які призначені в момент їх здійснення для використання в контактах, а також координації з лобістською діяльністю інших суб'єктів. Там же розкривається дефініція «лобістський контакт» – будь-яке усне або письмове повідомлення

(в тому числі в електронній формі), адресоване від імені клієнта охопленій посадовій особі (обох гілок влади) щодо: розробки, зміни або прийняття федерального законодавства (включаючи законодавчі ініціативи), федеральних адміністративних актів, що регулюють установлений, виконавчих наказів і будь-яких інших програм, політики або позиції Уряду США; управління федеральними програмами, включаючи управління федеральними контактами, позиками, дотаціями, дозволами або ліцензіями; призначення на посаду, що вимагають затвердження Сенатом. Важливою особливістю є досить широкий список дій, які не підпадають під визначення «Лобістський контакт», наприклад, повідомлення які робляться державними посадовими особами, що діють у межах своєї компетенції.

Важливим доповненням до понятійного апарату є уточнення, що особа, яка витрачає на лобістську діяльність менше 20% свого часу або ж отримує за свої послуги від своїх клієнтів менше 5 тис. дол. протягом 6 місяців, хоча й має численні контакти з членами законодавчих і виконавчих органів влади, не може вважатися лобістом. Таким чином, в Законі міститься досить докладний опис суб'єкта, об'єкта і поняття лобістської діяльності, що є ключовою вимогою для функціонування даного інституту в унормованому форматі.

Закон «Про розкриття лобістської діяльності» докладно регламентує порядок реєстрації та щоквартальної звітності лобістів, а також санкції за їх порушення [13, part 4-7]. З його прийняттям було внесено ряд інновацій до сфери регулювання діяльності іноземних лобістів, внаслідок чого Закон «Про реєстрацію іноземних агентів» 1938 року почав поширюватися тільки на агентів іноземних урядів і політичних партій. Тим самим американський законодавець продемонстрував гнучкість і вміння відповідати потребам мінливого глобального світу, в якому велику роль відіграють транснаціональні компанії і корпорації, які тепер мають змогу діяти нарівні з американськими.

В цілому новий Закон 1995 року, який регулює лобістську діяльність в США, можна віднести до числа найбільш досконалих про-

фільних законів у світі. Здавалося б, це відкриває чудову можливість для апроксимації цього досвіду. Але перед апологетами такого підходу постають дві проблеми: тіньова діяльність лобістських груп і адаптація подібного правового акту в Україні.

В пошуку шляхів вирішення першої проблеми, відразу ж слід зробити застереження, що спеціальним законом регулювання діяльності лобістів не обмежується. Тут важливими є етична сторона питання. В сфері етичного, професійного вдосконалення лобістської діяльності американці обрали шлях створення спеціальної громадської організації – Американської ліги лобістів (оформилася в 1979 році) [14]. Ліга видає щомісячний бюлетень, здійснює різноманітні просвітницькі програми і рекламні заходи, покликані створити образ високопрофесійного, чесно-го і непідкупного лобіста, сформувані імідж незалежної, успішної і поважної професії. У практичному плані цінність діяльності такої організації полягає у відкритості та зрозумілості професії лобіста (причому в позитивному антикорупційному її розумінні) для населення країни, в підвищенні етичних і професійних стандартів для самих лобістів, що частково може перешкоджати корупції і дозволяє виробляти продуктивну методику роботи в рамках чинного законодавства.

Однак, що стосується заангажованості сенаторів і членів Конгресу вже на етапі проведення виборчих кампаній, тобто спонсорвання їх передвиборних штабів зацікавленими групами з метою подальшої взаємодії з просування інтересів, то тут в США проблем чимало. З одного боку, тенденція обмеження можливостей фінансування кандидатів через добровільні пожертвування численних політичних комітетів і фізичних осіб-доброзичливців була закріплена Законом «Про федеральні виборчі кампанії» в 1975 році [15]. Закон дав чітке визначення поняттю політичних комітетів і ввів фіксовані обмеження (в грошовому еквіваленті) розміру пожертвування на адресу одного кандидата за один календарний рік (загальна сума внесків політичного комітету, створеного і підтримуваного національною політичною партією, не повинна перевищувати 25 тисяч доларів на рік; будь-якого іншого політичного комі-

тету – не більше 5 тисяч доларів, за винятком комітету, створеного і підтримуваного Державним комітетом з політичних партій). Також обмежувалися суми, які міг виділяти на виборчу кампанію сам претендент на посаду в законодавчих органах влади. З іншого боку, практика обмежень була різко перервана рішенням Верховного суду США 30 січня 1976, який виніс вердикт: передбачені в Законі обмеження на витрати кандидатами власних коштів, загальні витрати і незалежні витрати на виборчі кампанії суперечать першій поправці до Конституції США [16]. Знищення цих обмежень і невраховані витрати на партійне будівництво дозволяють констатувати, що досвід США в області регламентації фінансування виборчих кампаній дуже далекий від досконалості і має велику кількість лазівок, якими користуються групи інтересів, отримуючи тим самим можливість подальшого впливу на долю країни.

#### **Висновки**

Підводячи підсумки, варто підкреслити позитивний досвід США у сфері спеціального регулювання лобістської діяльності, про що свідчить прозорість результатів роботи зареєстрованих лобістів, а також їх кількісне збільшення (так, наприклад, лише за наступний рік після вступу в силу закону 1995 року лобістів зареєструвалося удвічі більше, ніж за попередні 6 років) [16]. Завдяки зусиллям Американської ліги лобістів вдалося відійти від сприйняття громадськістю лобізму як суто корупційного явища, що в свою чергу сприяє подальшому розвитку інститутів представництва. Але коли мова йде про викорінення тіньового, корупційного лобі, переважно це є перебільшення. Конгресмени і сенатори стають представниками інтересів різних зацікавлених суб'єктів ще на стадії виборчої кампанії. Не всі професійні лобісти дотримуються букви закону і професійної етики, про що свідчать численні політичні скандали. Можна зробити висновок, що повністю вирішити проблему корупції, пов'язаної з представництвом інтересів і наданням впливу на прийняття рішень державними діячами, поки що не вдалося навіть в США.

Щодо питання про можливість використання досвіду США у вітчизняних реаліях, воно видається доволі складним і потребує

подальших досліджень. Зокрема, на відміну від США, де великі корпорації виникали на основі приватної власності, що в свою чергу обумовило значну конкуренцію та породило велику кількість груп тиску, й зрештою – тривірневу модель лобізму (замовник – лобіст – законодавець / держслужбовець), в Україні групи тиску виникли в процесі при-

ватизації державного майна, оформились у великі кластери і часто безпосередньо впливають на законодавців / держслужбовців, що породжує дворівневу модель лобізму. Ймовірно, успішна апроксимація досвіду США стане можливою лише у випадку формування в Україні потужного прошарку середнього класу.

## БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Editorial «Due Vigilance in the Abramoff Scandal» // *The New York Times*. – 2006. – February 19; «Congressman in Lobbyist Scandal Resigns» // *The New York Times*. – 2006. – November 4.
2. Байков А. Страновые особенности лоббизма в США и Японии / А. Байков, А. Сушенцов // Журнал «Международные процессы». – 2010. – Том 8. – № 2.
3. Жуков М. В. История регулирования лоббизма в США / М. В. Жуков // Конституционное и муниципальное право. – Ноябрь 2012. – № 11.
4. Конституция США. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.htm>
5. Вавочкина И. Д. К истории регулирования лоббизма в США / И. Д. Вавочкина // Новая и новейшая история. – 2007. – № 1.
6. Legislation. Control of lobbying // *Harvard Law Review*. – 1932. – P. 1243.
7. Жуков М. В. История регулирования лоббизма в США / М. В. Жуков // Конституционное и муниципальное право. – 2012. – № 11.
8. Официальный сайт Департамента юстиции США. – Режим доступа: <http://www.fara.gov/>
9. Толстых П. А. Профессиональный словарь лоббистской деятельности / П. А. Толстых. – Режим доступа: [http://www.lobbying.ru/dictionary\\_word.php?id=19](http://www.lobbying.ru/dictionary_word.php?id=19)
10. Кузнецов Г. С. Политический лоббизм: мировой опыт и возможности регулирования / Г. С. Кузнецов // Национальный институт развития современной идеологии. – М., 2009.
11. Толстых П. А. Практика лоббизма в Государственной Думе Федерального Собрания Российской Федерации / П. А. Толстых. – М., 2006. – С. 174
12. Заславская Е. М. Зарубежный опыт правового регулирования лоббистской деятельности в органах законодательной власти / Е. М. Заславская // Аналитический вестник Информационно-аналитического управления Аппарата Государственной Думы ФС РФ. – Выпуск 25. – М., 2003.
13. Lobbying Disclosure Act. – Retrieved from: [http://www.senate.gov/legislative/Lobbying/Lobby\\_Disclosure\\_Act/TOC.htm](http://www.senate.gov/legislative/Lobbying/Lobby_Disclosure_Act/TOC.htm)
14. American League of Lobbyists (ALL). Official website. – Retrieved from: <http://www.alldc.org/>
15. Limitations, contributions, and expenditures. (B), (C), (D) / Federal election campaign laws compiled by The Federal election Commission. – April 2008. – P. 61. – Retrieved from: <http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>
16. Заславская Е. М. Зарубежный опыт правового регулирования лоббистской деятельности в органах законодательной власти / Е. М. Заславская // Аналитический вестник Информационно-аналитического управления Аппарата Государственной Думы ФС РФ. – Выпуск 25. – М., 2003.

## REFERENCES

1. Editorial «Due Vigilance in the Abramoff Scandal». (2006). *The New York Times*, February 19; «Congressman in Lobbyist Scandal Resigns». (2006). *The New York Times*, November 4.
2. Bajkov, A., & Sushencov, A. (2010). Stranovye osobennosti lobbizma v SShA i Japonii [Country Peculiarities of Lobbying in the USA and Japan]. *Zhurnal «Mezhdunarodnye processy»*, 8 (2) [in Russian].
3. Zhukov, M.V. (2012). Istorija regulirovanija lobbizma v SShA [The history of regulation of lobbying in the USA]. *Konstitucionnoe i municipal'noe pravo*, 11 [in Russian].
4. *Konstitucija SShA [US Constitution]*. – Retrieved from: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.htm> [in Russian].
5. Vavochkina, I.D. (2007). K istorii regulirovanija lobbizma v SShA [To the history of regulation of lobbying in the USA]. *Novaja i novejsaja istorija*, 1 [in Russian].
6. Legislation. Control of lobbying (1932). *Harvard Law Review*, 1243 [in Russian].
7. Zhukov, M.V. (2012). Istorija regulirovanija lobbizma v SShA [The history of regulation of lobbying in the USA]. *Konstitucionnoe i municipal'noe pravo*, 11 [in Russian].
8. *Oficial'nyj sajt Departamenta justicii SShA [Official website of the US Department of Justice]*. Retrieved from: <http://www.fara.gov/> [in Russian].

9. Tolstyh, P. A. *Professional'nyj slovar' lobbistskoj dejatel'nosti* [Professional dictionary of lobbying activity]. Retrieved from: [http://www.lobbying.ru/dictionary\\_word.php?id=19](http://www.lobbying.ru/dictionary_word.php?id=19) [in Russian].
10. Kuznecov, G.S. (2009). Politicheskij lobbizm: mirovoj opyt i vozmozhnosti regulirovanija [Political lobbying: world experience and opportunities for regulation]. *Nacional'nyj institut razvitija sovremennoj ideologii*. Moscow [in Russian].
11. Tolstyh, P.A. (2006). *Praktika lobbizma v Gosudarstvennoj Dume Federal'nogo Sobranija Rossijskoj Federacii* [Practice of lobbying in the State Duma of the Federal Assembly of the Russian Federation]. Moscow [in Russian].
12. Zaslavskaja, E.M. (2003). Zarubezhnyj opyt pravovogo regulirovanija lobbistskoj dejatel'nosti v organah zakonodatel'noj vlasti [Foreign Experience of Legal Regulation of Lobbying in the Legislature]. *Analiticheskij vestnik Informacionno-analiticheskogo upravlenija Apparata Gosudarstvennoj Dumy FS RF*, 25. Moscow [in Russian].
13. *Lobbying Disclosure Act*. Retrieved from: [http://www.senate.gov/legislative/Lobbying/Lobby\\_Disclosure\\_Act/TOC.htm](http://www.senate.gov/legislative/Lobbying/Lobby_Disclosure_Act/TOC.htm)
14. *American League of Lobbyists (ALL)*. Official website. Retrieved from: <http://www.alldc.org/>
15. Limitations, contributions, and expenditures. (B), (C), (D). (2008). *Federal election campaign laws compiled by The Federal Election Commission*. Retrieved from: <http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>
16. Zaslavskaja, E.M. (2003). Zarubezhnyj opyt pravovogo regulirovanija lobbistskoj dejatel'nosti v organah zakonodatel'noj vlasti [Foreign Experience of Legal Regulation of Lobbying in the Legislative Authorities]. *Analiticheskij vestnik Informacionno-analiticheskogo upravlenija Apparata Gosudarstvennoj Dumy FS RF*, 25. Moscow [in Russian].

**Яровой Тихон Сергійович**

Канд. з держ. упр., доцент  
Міжрегіональна Академія управління персоналом  
02000, м. Київ, вул. Фрометівська, 2

**Yarovoi Tykhon**

P.h.D., Assoc. Prof.  
Interregional Academy of Personnel Management  
2, Frometivska st., Kyiv, 02000, Ukraine

Email: [tikhon\\_9663963@ukr.net](mailto:tikhon_9663963@ukr.net)

Цитування: Яровой Т. С. Становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України / Т. С. Яровой // Аспекти публічного управління. – 2019. – Т. 7 – № 1-2. – С. 53-60.

Citation: Yarovoi, T.S. (2019). Stanovlennia zakonodavchoho rehuliuвання lobizmu v SShA yak pryklad dlia Ukrainy [The emergence of legislative regulation of lobbying in the United States as an example for Ukraine]. *Public administration aspects*, 7 (1-2), 53-60.